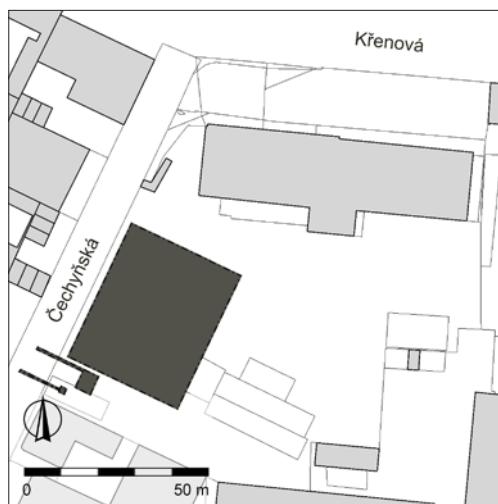

Archeologický výzkum ověřil podmínky skladby terénu v daném prostoru. Podloží bylo tvořeno fluvialními sedimenty. V dosažené úrovni je představovala jemnozrnná uloženina hnědošedé barvy sestávající z písčité hlíny/hlinitého písku. Nahodile se v ní vyskytovaly kosti a uhlíky. Pokud zemní práce stavby přesáhly její mocnost (cca 2 m), bylo patrné, že dosedá na sediment odlišný především tmavě šedou barvou. Místy bylo pozorováno „zkulturnění“ svrchní části sedimentu, vedle kostí a uhlíků obsahovala ještě zlomky cihel. Zřejmě šlo o transformaci původní náplavové vrstvy prostřednictvím antropogenní činnosti. Uvažovat lze o intenzivnějším využití prostoru pravděpodobně se vznikem zástavby v 19. století. Vyloučena však není možnost staršího datování a úvahy o spojitosti s užíváním prostoru k zemědělským či jiným aktivitám.

Relikty zaniklé zástavby byly tvořeny zděnými konstrukcemi stejného charakteru, který je obecně typický pro stavební horizont 19. století v Brně. Části domů byly podsklepeny, parcely byly původně vybaveny kanalizací s cihlovými štolami. Při jižní hranici stavební jámy byl zřejmě zachycen segment studny. Dispozice zástavby prošla určitým vývojem, který je patrný na historických plánech (viz např. plány publikované ve Vyskočil, Sviták 2018, 88–89, 123, 125). Archeologická zjištění s nimi korespondovala (Zůbek 2021).

Literatura

- Kuča, K. 2000:** *Brno. Vývoj města, předměstí a připojených vesnic*. Praha, Brno: Baset.
- Vyskočil, A., Sviták, Z. 2018:** *Křenová – příběh brněnské ulice*. Brno: Archiv města Brna.
- Zůbek, A. 2021:** *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při výstavbě Čechyňská Factory Park (Čechyňská 441/5, Brno)*. Rkp. nálezové zprávy, č. j. MTX202100570 [cit. 2022-11-04]. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-TX-202100570>.

Obr. 27. Brno, Čechyňská 5. Šedě vyznačeny sledované výkopy. Archaia Brno z. ú.
Fig. 27. Brno, 5 Čechyňská Street. The monitored trenches are marked in grey. Archaia Brno.

Summary

An archaeological excavation carried out between 2020 and 2021 in Čechyňská Street (Trnitá cadastral area, Brno-City District; Fig. 27) confirmed the historical sources and the hypothesis that

the studied area was not suitable for a settlement foundation as it was probably a flood zone of the Svitava River for most of the time. The urban development was only established there due to the increased need during the expansion of Brno in the 19th century and the related river regulation.

Antonín Zůbek

Brno (k. ú. Trnitá, okr. Brno-město)

Ul. Křenová, parc. č. 54/1, 54/2.

Novověk – industriální období. Město. Bez okolností.

Záchranný výzkum. Uložení nálezu: dočasně Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: WGS-84: 49.1916567N, 16.6190942E

Archeologický výzkum byl realizován v souvislosti s projektem „Novostavba prodejny Křenová“ (obr. 28). Jeho provedení zajistila společnost Archaia Brno z. ú. (akce č. A39/2021), terénní část výzkumu se uskutečnila v červnu 2021.

Předmětné území se nacházelo v jihovýchodním sousedství středověkého města a od počátku bylo zapojeno do sídelní struktury vytvořené kolem města. Náleželo k první předměstské čtvrti a osídlení kolem ulice Křenová tvořilo její východní výspu. Ulice byla součástí důležité komunikace, jedné z hlavních výpadovek z města. Vedla tudy z Brna na východ cesta, která se později stala součástí páteřní císařské silnice ve směru Vyškov, Olomouc a dále do Opavy a Slezska.

Významný prvek v daném místě představoval špitál sv. Štěpána doložený písemnými prameny roku 1343, zbořen byl v letech 1909/1910. Komplex jeho objektů včetně dvora stával v místech školy na ulici Křenová 21 a prostranství před kostelem Neposkvrněného početí Panny Marie i samotného chrámu, původně na jakémsi ostrůvku, tvořeném na západě spojeným tokem Ponávky a Svitavského náhonu a na východě vedlejším ramenem téhož náhonu. Naproti špitálu měl být dislokován dvorec v majetku augustiniánů.

V období novověku získala Křenová význam pro židovskou obec. Ve 2. polovině 17. století se toto předměstí stalo jediným místem v Brně, kde mohli přenocovat a stravovat se židé, kteří po dlouhé době zakázaného přístupu do Brna (roku 1454 byli odsud vyhnáni) směli od roku 1627 navštěvovat brněnské trhy. Město v roce 1659 za tímto účelem koupilo naproti špitálu dvůr se zahradou a zřídilo zde židovský zájezdní hostinec zvaný Nový svět. Objekt se postupně rozrůstal. V západním sousedství na břehu Svitavského náhonu stála židovská stravovna, za ní ve dvorním traktu byla situována městská vinopalna. Z východní strany sousedil s hostincem tzv. kontumační dům. Hostinec byl zbourán v polovině 20. století (Kuča 2000, 422–426; Procházka et al. 2013, 570–579; Vyskočil, Sviták 2018, 87–91, 124–129).

Archeologický výzkum ověřil podmínky skladby terénu v daném prostoru do hloubky 2,3 m (198,65 m n. m.). Úroveň geologického podloží nebyla dosažena, dotčeno bylo pouze antropogenní souvrství novověkého a novodobého stáří. Sestávalo z odpadních vrstev, navážek a planýrek, některé uloženy jsou možnou součástí náplavových sedimentů. Výrazné byly úpravy terénu, ve starším období formou šterkových vrstev, v nejmladší fázi prostřednictvím kamenného dláždění. Zpevňovaly povrch dvora stavby, která stála v čelní části pozemku při ulici Křenová. Je otázkou, zda lze některé úpravy terénu vztáhnout již k počátkům zájezdního hostince Nový svět zřízeného v roce 1659, případně zařadit ještě do staršího období, kdy areál patřil ke dvoru poplatnému augustiniánskému klášteru. Zdivo jižní stěny

hostince bylo zachyceno při severní hranici staveniště. Mělo novověký charakter, pro jeho přesnější časové zařazení však nebyly získány další indicie.

Výzkum ověřil, že zachované archeologické terény poskytují možnost případného výzkumu novověké zástavby daného prostoru za účelem poznání její struktury a charakteru (Zůbek 2021).

Literatura

Kuča, K. 2000: *Brno. Vývoj města, předměstí a připojených vesnic.* Praha, Brno: Baset.

Procházka, R., Kolařík, V., Zůbek, A. 2013: Předměstí. In: L. Jan (red.): *Dějiny Brna 2. Středověké město.* Brno: Archiv města Brna, 568–600.

Vyskočil, A., Sviták Z. 2018: *Křenová – příběh brněnské ulice.* Brno: Archiv města Brna.

Zůbek, A. 2021: *Nálezová zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu při stavbě Novostavba prodejny Křenová, ul. Křenová, 602 00 Brno, parc. č. 54/1 a 54/2, k. ú. Trnitá.* Rkp. nálezové zprávy, č. j. MTX202100588 [cit. 2022-11-04]. Uloženo: Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <https://digiarchiv.aiscr.cz/id/M-TX-202100588>.

Obr. 28. Brno, ulice Křenová. Šedě vyznačena plocha staveniště a základové výkopy stavby. Archaia Brno z. ú.

Fig. 28. Brno, Křenová Street. The construction area and foundation trenches of the building are marked in grey. Archaia Brno.

Summary

An archaeological excavation carried out in 2021 in Křenová Street (Trnitá cadastral area, Brno-City District) yielded information on the basic composition of the contemporary and modern period layers (Fig. 28). The documented cultural strata were, at least in its upper part, the result of processes that took place in the courtyard of the Nový svět Inn, which was established in 1659. The masonry of the southern wall was recorded at the northern boundary of the construction site.

Antonín Zůbek

Brno (k. ú. Zábrdovice, okr. Brno-město)

Ul. Lazaretní, parc. č. 1138/1, 1161/1.

Středověk, novověk. Město. Bez okolností. Záchranný výzkum. Uložení nálezu: dočasně Archaia Brno z. ú.

Lokalizace: WGS-84: 49.2030247N, 16.6332431E

Archeologický výzkum byl realizován v souvislosti se stavbami „Brno, Lazaretní – oprava kanalizace“ a „Brno, Lazaretní – rekonstrukce vodovodu“ (obr. 29). Jeho provedení zajistila společnost Archaia Brno z. ú. (akce č. A31/2020 a A66/2020), terénní část výzkumu se uskutečnila od května 2020 do března 2021.

Stavby zasáhly poměrně rozsáhlou oblast od nedalekého sousedství dnešního koryta Svitavy až po těleso železniční trati u vlakového nádraží v Židenicích (vzdálenost 440 m). Geomorfologicky jde o rovinaté území na levém břehu řeky, jejíž tok je dnes regulovaný. K úpravám koryta bylo pro opakující se hrozbu záplav přikročeno ve 40. letech 19. století a dokončeno bylo ve 20. letech 20. století. Původně zřejmě velká část dotčeného území náležela do inundační zóny. V historickém období tvořilo území do jisté míry ostrov, který od východu vymezoval tok mlýnské náhonu zvaného Svitavská strouha. Ten se odpojoval od Svitavy, procházel po západní hranici starých Židenic a u jezu při dnešní Pastrnkově ulici opět ústil do řeky. Pravděpodobně využil vedlejší říční rameno, jeho koryto bylo zasypano až ve 2. polovině 20. století.

V historickém období dominoval kraji zábrdovický premonstrátský klášter, založený na počátku 13. století. V roce 1784 byl zrušen a přeměněn na vojenskou nemocnici. V jeho východním sousedství se nacházela osada Židenice, která je spolehlivě potvrzena archivními prameny k roku 1235 (CDM II, 295–299, č. 262 – jmenován Bohuslav ze Židenic – *de Ziedenicz*). Středověkou vesnicí Zábrdovice je nejspíš nutné hledat v sousedství kláštera na pravém břehu řeky Svitavy. V případě osady zachycené na indikačních skicích z 19. století při jižní hranici kláštera se velice pravděpodobně jedná o zcela nové osazení místa z období novověku.

Archeologický výzkum přinesl informace o skladbě podloží. Zachycená souvrství byla tvořena fluvialními sedimenty a na ně dosedajícími uloženinami antropogenního původu. Podle charakteru bylo možné pozorovat ve složení fluvialních sedimentů základní dvě kategorie. První byla přítomna v západní části v úseku Lazaretní ulice vedoucího od Zábrdovické ulice ke vstupu do někdejšího areálu Zbrojovky. Druhá se nacházela ve východním sousedství první jmenované. Příčinu odlišnosti lze spatřovat v příslušné vzdálenosti od koryta Svitavy. Západní partie sledovaného území se nacházela v bezprostředním kontaktu s řekou. Šlo o aktivnější zónu, která byla tokem utvářena a ovlivňována silněji než vzdálenější oblast, která sice také náležela k inundaci řeky, její působení zde však již nebylo tak intenzivní a permanentní.

Na profilech ve výkopu podél západního průčelí Vojenské nemocnice bylo patrné poměrně výrazné zvrstvení fluvialních sedimentů. Vyskytovaly se vrstvy s podílem hrubozrnné složky a komponent antropogenního původu. Přítomny byly rovněž organické prvky, především dřevo. V řadě případů bylo těžké odhadnout původ uloženin. Velice pravděpodobně některé z nich vznikly v důsledku lidské činnosti, ta mohla rovněž výrazně pozměnit charakter některých náplavových vrstev. K přesnému určení geneze a interpretaci jednotlivých uloženin by jistě přispěl řádně vedený plošný archeologický výzkum minimálně v rozsahu dílčí sondy, konfrontovaný s výsledky analýz vzorků odebraných ze zkoumaných vrstev.

S výstavbou a budováním kláštera pravděpodobně souvisí některé z uloženin dokumentovaných na profilech před průčelím